

Srđan Srdić

POGOVOR

Pre tri godine, pisao sam ovako:

„Jednom sam, nakon nekakvog festivala, osujetio njegovu ideju o noćnom provodu. Ustajao sam rano narednog jutra i putovao dalje, a znao sam da s njim to neće lako okončati. Dao sam mu svoj roman i rekao kako je to jedini način da ga pročita. I tako je i bilo. I onda mi je, iz autobusa, slao poruke. I označavao mesta koja su mu se dopala. I to me obradovalo. To su bila *ta* mesta.”

A to je bilo o Bekimu Sejranoviću, ali nismo bili sami tad, nas dvojica, na tom festivalu. Na Bekimovoj strani, a bila je to strana noćnog provoda, nalazio se i David Albahari. Postrojio sam tu dvojicu i saopštio im da svi krećemo ka hotelu, i to odmah, jer sam „ovog” (Albaharija) već imao priliku da nosim do hotelske sobe. Verovatno sam delovao pedagoški ubedljivo, pa su poslušali i snuždeno krenuli za mnom.

I ostala mi je ta slika. Smešna je. A njih dvojica su otišli.

* * *

Sve je počelo tako što je Roman organizovao svoj festival u Zagrebu i pitao me da li bih došao automobilom, jedan od autora će voziti, a njemu bi značilo da uštedi na troškovima prevoza, što sam razumeo i bez njegovog objašnjenja, radio sam takve stvari, delovalo je smisleno i prihvatilo sam. Vozio je Tiago, našli smo se na Terazijama. Tiago se temeljno pripremao za put, iz stana je izneo uredno ispeglan sako na vešalici, pa mi je i to bilo smešno, ali nekako simpatično. Onda smo krenuli do Zemuna da pokupimo Davida Albaharija. Znao sam Albaharija jer je bilo toliko njegovih knjiga koje sam dotad pročitao i znao sam ga sa štanda „Stubova kulture”, ali nikada reč s čovekom nisam prozborio, i mislio sam o tome kako smo Tiago i ja njegovi logični vozači, to bismo mi mogli da budemo (tako sam mislio iako sam i Tiaga prvi put u životu sreo), kad je u Zemun u automobil ušao Albahari, u onoj svojoj sivoj jaknici, a bila je tu i devojčica iz Kanade, studentkinja kojoj je pomagao da napiše diplomski rad o Holokaustu u Hrvatskoj, pa je doputovala te krenula i ona s nama. Neko je nešto rekao da razbije čamotinju, kad je David odgovorio: „Znate, kad sam išao u školu, vikali smo: *Ura, ura, Đura fiskultura!*”, a ja to nikada nisam zaboravio, jer je bilo izgovoreno glasom čoveka koji je istovremeno i *tamo* i *ovde*, čoveka koji je odbio da ne ostane dete samo onoliko koliko je čoveku potrebno da ostane dete jer, u suprotnom, kako bi pisao. Pa sam ja nešto rekao, a on je nakrivio glavu i pogledao me – sad je on delovao strogo, jedini put za sve ove godine, i rekao: „Zašto mi persiraš?” Tek tako, mislio sam da je to njegov stalni manir. Kasnije sam shvatio da nije bio.

Da, „Zašto mi persiraš?” I prestao sam to da radim.

Na slici sam opet samo ja. Jer je i Tiago otišao.

* * *

Mislim da je to bilo za vreme pandemije, kad sam mu poslao fotografiju na kojoj je bila trogodišnja devojčica, a on je napisao – znam da je on, a ne Marina, čovek je lako mogao da shvati po broju tipografskih grešaka: „Vidi je, ceo svet je pred njom...”

I to je bilo tužno. Jezivo tužno.

* * *

Roman i Mima su, u trenucima polupijane dokolice u satima nakon festivala, od nekoga dobavili akustičnu gitaru, pa smo zaposeli jednu od provincijskih ulica, jedna bočačovsko-pazolinijevska scena, a ovo dvoje su zapevali bizarnu, skoro pa joneskovsku pesmicu o Crnom Dači, gde sam shvatio da se zavitlavaju na njegov, Davidov račun. Kada smo kasnije razgovarali o tome, bio je uporan u tvrdnji da Crni Dača mogu da budem i ja, onoliko lako koliko to može da bude on. I nije odustajao. Tako da se stvar dalje odigravala u njemu omiljenom, pinčonovskom ključu: Crni Dača je bio on, ali sam to istovremeno bio i ja. Zabavljalo ga je to. Njega je ogroman broj sitnih, skoro neprimetnih stvari, beskrajno zabavljao. I tako do kraja.

* * *

Recimo ovako. Nekuda smo lutali, autobusom, i neko mu je poklonio broj lokalnog književnog časopisa, i primetio sam da se udubio pa ga nisam ometao, kad je počeo da se glasno smeje i rekao mi kako su tamo objavili pesme čiji je autor Breht. Isti taj Breht ih je u svoje vreme objavio kao dela Tomasa Mana, uspeo je da prevari redakciju. I šta je toliko urnebesno, pitao sam ga, a on kaže kako je u pitanju erotska poezija. Dodao je i to kako je Man saznao za bezobrazluk, pa izjavio: „Vidiš, đubre ipak zna da piše.”

* * *

Kad sam objavio prvi roman, na Sajmu knjiga u Beogradu, pojavila se žena, divna žena koja me pozvala na svoj festival, ona je Nemica, živi u Hrvatskoj, prevodi, želi da bude sigurna u oktobru da ću ja tamo stići u junu naredne godine. Ništa mi nije bilo jasno, knjiga tek što je objavljena, učinilo mi se da mora da sam rođena zvezda kad mi se ovakve ponude ukazuju. I bio sam tamo, a nisam je tad pitao odakle joj ideja da me pozove, nego je odgovor stigao mnogo, mnogo kasnije, godinama kasnije, rekla je: „Kako ne znaš, pa Albahari te je preporučio. Zvala sam ga na vikend i tražila preporuku, on je preporučio tebe.” On mi je to naknadno potvrdio, rekao je kako nikada nije uzimao novac od zajedničkog izdavača, već knjige, sve što je novo, sve što su objavljivali. I taj moj prvi roman mu se dopao. Eto, tek toliko.

* * *

A jednom je komentarisao neku od mojih knjiga i napisao kako mu se dopada te kako će mi „maznuti”, tako je napisao, neke stvari odatle, a ja sam se nasmejao i zaboravio sve dok nismo nagradili jedan od njegovih poslednjih romana, tek tad sam shvatio šta je uradio, pa sam se nasmejao još glasnije i nikada mu ništa nisam rekao. Podrazumevalo se. Jer nije bilo čoveka koji je toliko voleo knjige, ili skoro nije, i nije bilo čoveka koji je vi-

še verovao da je čitanje vredno, da je isplativo, da je život, da bi moglo da bude život, kao i bilo koji drugi život. Vredan život, pun.

Sedeli smo u njegovom stanu u Zemunu i pokazao mi je kutije prepune knjiga. Začuden, rekao je: „Ne razumem, koliko god kutija da odnesem i poklonim zemunskoj biblioteci, deluje kao da ih ima još više.” Tu je napravio čehovljevsku pauzu, pa dodao: „Vidiš, kad ću ja ponovo stići da pročitam Apdajka?” I razumeo sam ga.

* * *

I stalno je delovao kao dobri vampir, poslao bi mi mejl, nije odustajao od fanzina, novopokrenutih alternativnih časopisa, pitao bi da li poznajem nekog mladog a interesantnog, neprestano je tragao, želeo da pruži šansu, onda bih mu ja diktirao imena, kao Drakulin Igor, imamo ovog i ovog i ovog, pa smo pozivali ljude i oni su slali priloge, nema onog ko to nije doživljavao kao vrhunsku čast, nema onog ko je tražio honorar, ali je on, Dača, tražio poštanske adrese da im pošalje primerke časopisa nakon što bi bili odštampani, želeo je da imaju to, da im se oduži. A to je retko. To je ređe nego retko.

* * *

I kad bi primetio da se nalazim u žiriju koji dodeljuje neku od književnih nagrada, pisao mi je i tražio da ne glasam za njega. „To je za mlađe ljude”, tako je pisao.

Nisam ga poslušao.

* * *

Ali poslastičarnice nije odbijao. „Dačo, a šta kažeš da pronademo neku poslastičarnicu?”, govorio je. I tražili smo, bez obzira na to kakvo je vreme, koliko je sati, koliko se loše oseća. A jednom u Kikindi, krenuo sam sav ponosan da ga odvedem kod Keme, bilo je leto i zaboravio sam da se tokom leta Kema sasvim preorijentiše na sladoled, pa mi je, čim smo seli, prigovorio: „Ali, Dačo, ovde nemaju kolače.” I to je bilo smešno, zato što ga je istinski pogodilo.

* * *

A Nikola kaže kako sam umeo da „maltretiram” Daču na promocijama, i slažem se s tim, a to je zato što sam znao šta će uraditi. Čekao je, vrebao da mi padne koncentracija i tad bi mi vratio pitanje, kad se najmanje nadam, bio sam siguran da u sebi vrišti od smeha što me je doveo u nezgodu, ali je isto tako bio siguran da ću se izvući, kao što se on izvlačio, i sve nas je izvlačio. Tako, jednom u Zagrebu, pričalo se o srpsko-hrvatskim književnim odnosima i svi su na bini bili toliko umorni od teme, istovremeno mrzeli organizatore koji su je izmislili, i dok se odvijao mrzovoljan i isprazan razgovor pred punom salom, Dača je zatražio mikrofon i izgovorio, ozbiljno, kao najbolji od svih komičara: „Kažete, srpsko- -hrvatski književni odnosi? Pa to onda znači da treba da pričamo o meni!” I tako je to bilo.

* * *

A u martu nas je opet pozvao, kao što je to radio godinama ranije. Dođite u Zemun, čitajte, razgovarajte, ponesite kolače, bilo bi poželjno. Bila je to privilegija, velika, jedna od mnogih. I čitali smo, razgovarali, bilo je kolača. Da, podsećao je da povedemo koga želimo, nekog mladog, da čujemo i njega. I u jednom trenutku je uspeo da se uključi u razgovor, hteo je da nam ispriča kako je u Kanadi sreo nekog tipa koji je znao nekog drugog tipa iz Nobelovog komiteta. Bilo mu je baš važno da nam to ispriča, da nam ispriča bilo šta, ne zato što mu je nedostajalo pažnje, nju je imao, već zbog elementarnog komunikacijskog poštenja, da ne pomislimo da nema više šta da nam kaže. I bio je to opak napor, svako je mogao da vidi, opak napor koji je trajao godinama, decenijama. Iste večeri pokušavao je da se kreće bez ičije pomoći, onoliko brzo koliko i bilo ko drugi. I to je bilo neodoljivo. To je bila dobra poruka za one koji žive, kako bi trebalo da žive, kakav odnos da imaju prema tome što žive. Jedna poruka više opaka od napora koje je decenijama ulagao, baš veličanstvena poruka.

Oko deset smo se razišli i stajao sam, čekaao autobus da me odveze iz Zemuna. Nisam razmišljao ni o čemu. Ni o čemu važnom. Ni o čemu fatalnom.

To je bilo u martu. Posle marta nisam stizao.

* * *

Ili, onoliko autoironije s kojom je pečatirao vlastite knjige na promocijama, budući da nije uspevao da ih potpiše.

Ili, kad sam pre godinu dana dao jednom gimnazijalcu *Marke*, a ovaj ih izgubio i kasnije mesecima neuspešno pokušavao da bilo gde pronađe knjigu.

Ili, kad smo „sa žaljenjem konstatovali” da smo izgubili u finalu dodele NIN-ove nagrade, a ja mu poslao link za jednu od najboljih rok pesama svih vremena, „Iron Horse / Born To Lose”, *Motorhead*. Kasnije je napisao: „Znaš, Dačo, bili su u pravu oni tvoji.” Tačno to je napisao, proverio sam.

* * *

A moj brat, mlađi i pametniji, stigao je u Škotsku, pre desetak godina. Tamo ga je poslala francuska kompanija za čiji je račun obavljao inženjersko-naftne poslove. Bio je to nekakav kurs nakon čijeg su okončanja iz čitavog sveta stigli eksperti u polju naftnog biznisa, opasni ljudi, mahom inženjeri sa životnom praksom i doktoratima. Jedan od njih, stariji gospodin, Indijac, pitao je mog mlađeg i pametnijeg brata odakle je. Na pomen Srbije, ništa mu nije bilo jasno. Svestan nevolje, moj brat je dodao: „Jugoslavija, Beograd”, a Indijac će: „Tito! Šta radi Tito?” Potpuno ozbiljan i pri zdravoj pameti. A moj brat će na to: „Tito? On uglavnom ne radi ništa, odavno. Tito je mrtav.” A Indijac ga je pogledao, pretpostavljam onako kako čovek ozbiljan i pri zdravoj pameti posmatra onog koji takav očevidno nije. „Tito”, spustio je Indijac ton u vaspitno-obrazovnom maniru, „Tito ne samo što nije umro, već Tito ne može da umre.” Okrenuo se i otišao.

Sve vreme sam, zapravo, samo ovo hteo da ispričam.